Llull, Newton i l'alquímia

Autor: David Jou/Revista de Física
Data de publicació: 11-02-2019

Llull va deixar petjada en l'alquímia i en l'obra de Newton. Article del científic David Jou.

En un article recent a la revista L'Avenç (juliol-agost 1999), Pere Sánchez Ferré fa una anàlisi de les relacions entre Ramon Llull i l'alquímia. En lloc de minimitzar aquestes relacions i considerar-les completament apòcrifes i negligibles, l'autor, en la línia de F. A. Yates, intenta destriar quins són els components d'aquest saber en l'obra de Llull o, a la inversa, quins elements lul·lians han tingut una certa influència en l'alquímia.

Recordo com em sorprengué, fa una vintena d'anys, assabentar-me que Newton tenia sis llibres de Ramon Llull a la secció d'alquímia de la seva biblioteca, una secció no tan àmplia com la de teologia, però sembla que més nodrida que la de física i matemàtiques. Aprenc, ara, més precisions: dos d'aquests volums sembla que són autènticament lul·lians, i els altres quatre només són atribuïts a Ramon Llull. Cal dir que aquests darrers eren els més anotats per Newton, amb comentaris als marges del text. Recordem que el Newton alquimista és, més que no pas un bruixot, un investigador de la matèria: és el Newton que proposava les lleis de refredament dels cossos per esbrinar els punts de fusió dels metalls, o les lleis de la viscositat per comprendre millor la naturalesa dels fluids.

La major part dels textos alquímics signats amb el nom de Ramon Llull són lleugerament posteriors a la seva mort. ¿Cal, doncs, ignorar-los completament en analitzar la influència de la seva obra? Aquesta semblava la posició adoptada per alguns dels estudiosos del beat, amb una certa decepció per part meva, que lamentava que s'hagués de prescindir de tot un capital d'influència, que no pel fet de ser apòcrifa havia estat menys actuant sobre la irradiació del nom de Llull: fins als temps de l'Encyclopédie Francaise, que encara cita Llull entre els alquimistes.

Per això, m'agrada veure que una nova posició dels estudiosos consisteix no tant a ignorar completament aquestes obres, sinó a resseguir allò que poguessin contenir d'influència realment lul·liana. Sembla clar que alguns d'aquests llibres (com ara Testamentum o Liber de secretis naturae, molt influents en la història de l'alquímia) tenen un origen molt probable a Catalunya, i que alguns recursos expositius i argumentatius estan inspirats en les formes combinatòries

preconitzades per Ramon Llull. Per això, si bé no escrits directament per Llull, tampoc no poden estar-ne totalment desvinculats.

En definitiva, quan Newton llegia textos signats per Ramon Llull, creia que eren de Ramon Llull. És ben probable que li interessés molt menys l'autor concret que no pas les idees subjacents. En tot cas, fossin autèntiques ó apòcrifes, segueixo tenint curiositat per saber quins moments d'entusiasme o d'avorriment degué passar Newton mentre consultava llibres amb el nom de Ramon Llull. Potser faríem bé, els físics, de no ignorar completament la història de l'alquímia, com a part de la llarga historia de conceptes sobre la matèria. Jo mateix, en el meu llibre sobre Matèria i materialisme, on em proposava de resseguir, molt succintament, les diverses idees filosòfiques i científiques sobre la matèria i sobre els seus problemes i reptes actuals, vaig dedicar només unes poques línies al tema de l'alquímia. Me n'adono, ara, en rellegir novament aquests temes, que vaig ser injust i que el tema hauria merescut més atenció.

David Jou
Revista de Física
2n semestre de 1999